

Summary

The article attempts to analyze the political system of Ukraine as a model of formation and veneration of democratic principles, on the basis of which the specificity of expression linguocultural concept FREEDOM studies in the regulations of the designated State e, characterizing the state of freedom of expression in the Ukrainian society. Analysis of the formation of extra-funds concept was done on the material legislation, orders, traditions, symbols and definitions set forth in the dictionaries.

Keywords: political discourse, concept, democracy, independence.

УДК 802'373.72

Цветаєва О. В.,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара

ВИКОРИСТАННЯ ДЕЯКИХ ОБРАЗНО-ЕЛОКУТИВНИХ ЗАСОБІВ У ЗМІ

Сучасні газети рясніють численними вживаннями різноманітних образно-елокутивних одиниць. Серед друкованих ЗМІ спостерігається висока частотність використання синтаксично-стилістичних, семантичних, лексичних, фонетичних форм, насичених різноманітними тропами, які допомагають розкрити природу та суть журналістського тексту.

Бажаний ефект і вплив на читача здійснюється за допомогою явищ, так званої, “мовної гри”, синтаксичних засобів експресії та асоціативної образності і завдяки наявності у текстах зображально-виражальних способів вираження.

Влучне використання прикладів художньої образності справляють на читача необхідний авторів ефект, спонукають його до певних рішучих дій та формують в нього власне критичне ставлення до подій, які відбуваються довкола нього.

Мета роботи – проаналізувати образно-елокутивні засоби у виділених газетах та окреслити специфіку використання зображувально-виражальних елементів у національній тематиці.

Теоретичний аспект у категорії металогічні художні образи є колом зацікавлення і об'єктом досліджуваних тем таких зарубіжних та українських вчених, як В. Автономової, В. Владимірова, Х. Дацишиної, С. Єрмоленко, М. Кіма, О. Кузнецової, Г. Лазутіної, В. Лизанчука, Л. М'яснянкіної, Є. Прохорова, В. Стекольщикової, С. Сметаніної, М. Стюфляєвої, М. Яцимірської та ін.

Якщо говорити про літературознавчий аспект питання стосовно металогічних художніх образів, то така тема підіймається у працях науковців М. Бахтіна, Т. Жирмунського, В. Кобозевої, В. Нагіної, О. Сербенської, Н. Трошиної.

Художньо-виражальні засоби, які використовують журналісти у своїх творах, збагачують публіцистичні тексти оригінальними прийомами побудови образного висловлювання, новими естетико-світоглядними домінантами. Однак публіцистичні доробки всеукраїнських та регіональних журналістів ще не є достатньо вивченими. Високий інтерес в останні роки до національної тематики, характеру та пам'яті, відобразився на публіцистичних текстах. Журналісти вміло оперують засобами художньої образності, вводячи їх у канву і тканину свого творчого полотна.

Сучасному журналісту потрібно вміти зрозуміло висловлювати те, що є в нього в думках. Вміле оперування мовними засобами дає публіцисту право сподіватися на те, що його текст буде найцікавішим. Певна модель мовних дій отримала назву риторичний канон. “Риторичний канон – модель мовних дій, що забезпечує ефективне вирішення автором цілей, які він ставить, визначаючи і розкриваючи тему. Це перевірена століттями схема, знання якої необхідне журналістові, оскільки дозволяє оперативну і ефективно вирішувати завдання побудови тексту” [7, 118].

Багато дослідників оперують думкою, що текст лише в тому разі буде цікавим і неповторним, якщо автор вміє вміло оперувати засобами художньої образності національної мови: Д. Вовчок, Л. Майданова, М. Шостак. Вміння користуватися великою кількістю стилістичних фігур і тропів як у живому спілкуванні, так і на письмі, отримало назву металогічної практики.

Виникнення поняття “троп” пов’язують з елліністичною римською риторикою (Філоден, Цицерон, Гермоген). Давньоримський оратор Квінтіліан, наприклад, визначав троп як “вислів, перенесений для прикраси мови з його первинного, природного значення на інше, або, за висловом граматистів, вислів, перенесений з властивого для нього місця на місце, для нього не властиве” [2, 207].

С. Кормилов у “Літературній енциклопедії тропів і понять”, подає таке визначення: “Тропи” (від грецьк. *tropos* “поворот”, перен. “образ”) покликані підсилити образність публіцистичної і, безумовно, публіцистично-художньої мови [4, 1099–1100]. Тропи умовно можна поділити на дві великі групи: кількісні та якісні. Кількісні: гіпербола та мейози; якісні: метафора, метонімія та іронія.

Усі засоби художньої образності повинні бути вміло скомпоновані у публіцистичний текст, а у кожного журналіста сформований власний індивідуальний стиль, завдяки якому ми можемо виокремити саме цього автора з-поміж ряду інших. Відомий літературознавець О. Галич подає таке визначення стилю журналістського тексту – це сукупність образно-художніх особливостей публіцистичного твору. У ширшому розумінні стилем також називають систему художніх засобів і прийомів у текстотворчості окремого автора, журналіста.

Найчастіше, науковці сходяться на думці, що стиль – це індивідуальна творча манера письма: А. Баранов, В. Карасик, А. Михальська, В. Петренко). В. Жирмунський вважає, що стиль не може існувати окремо від автора тексту: внутрішнє тісно пов’язане із зовнішнім: “стиль – означає не тільки фактичне співіснування різних прийомів..., а внутрішню взаємну їхню зумовленість, органічний чи систематичний зв’язок, що існує між окремими прийомами” [3, 167].

Створюючи свій текст, журналіст повинен знати, на яку саме вікову та соціальну групу розрахований його твір. Як стверджує Г. Мельник [5, 240], орієнтацію видання на певну аудиторію важко підтримати тільки тематикою. Соціолінгвістичний аналіз преси свідчить, що найефективніше впливає на психіку людини стилістично-образна єдність тексту. Така єдність є ідентифікуючим маркером типової моделі газети і зумовлена психофізіологічним механізмом “плануючого синтезу” тексту. Цей механізм пов’язаний із фундаментальною функцією мислення – випереджальним віддзеркаленням дійсності [1, 59–63]. Публіцистичний текст повинен торкатись

злободенних питань, які є важливими і актуальними саме у цей проміжок часу. В. Сидоров висуває таку думку: “Журналістський текст і соціальну дійсність потрібно розглядати, не на рівні їх супідрядності, а в площині складного зіставлення двох об’єктивних соціальних реальностей. Вони починають впливати одна на одну завдяки введенню у процес своєї взаємодії суб’єктивного чинника – журналіста як творчого індивіда, покликаного пізнавати, відображати і перетворювати дану нам у відчуттях соціальну дійсність і тим самим впливати на інтелектуальний, духовний і культурний рівень особистості” [6, 102].

Найважливішими поняттями, якими повинен оперувати журналіст при створенні тексту – це дієвість та ефективність того, про що він пише.

Головним комунікативним завданням журналіста, який використовує мовну гру, є словесна рефлексія й у свідомості адресанта, й у свідомості адресата мовлення. “Контраст виникає, наприклад, завдяки тому, що ми визнаємо за словами деяке значення, яке ми, проте, не можемо потім знову визнати за ними” [9, 7]. Зокрема, психологи вважають гру однією з головних властивостей людської культури. Автори навчального посібника “Основи психолінгвістики” І. Горєлов і К. Сєдов розглядають гру як вид діяльності, який не має якихось яскраво виражених конкретних практичних цілей: “Мета гри – принести задоволення людям, які беруть у ній участь”. Гра звільняє підсвідомість, робить процес розуміння світу вільним, прямим і привабливим. “Людська культура виникла і розгортається в грі, як гра...”, – стверджує Й. Хейзинга [10, 9].

“Гру слів” як засіб вираження гостроти й дотепності думки з ефектом несподіваності й відточеності стилю у текстах ЗМІ використовують для досягнення трьох основних цілей, які, зрештою, можуть взаємодіяти: для привернення уваги до значення через форму; для загострення сприйняття семантичних особливостей мовних одиниць, що обіграються; для вироблення оцінного ставлення до зображуваного факту.

Наприклад: *Ми різні, але ми разом.* (День. – 2014. – № 11). *А дівчата, які бачили цю метаморфозу, дивилися на деревце і казали: то Поля! (“тополя”), адже в дереві вони впізнали душу дівчини...* (День. – 2014. – № 11). *Заборона заради заборони.* (День. – 2014. – № 10).

Дослідниця С. Сметаніна [8, 204] виділяє графічну, фонетичну, словотвірну, морфологічну ігри, що у поєднанні з металогічною практикою є ефективним чинником впливу на емоційно-оцінний стан реципієнта. Розглянемо найчастотніші прийоми ефективного використання різних видів “мовної гри” у ЗМІ. Більш відомі металогічні способи перетворення мовних одиниць, такі як: перифраз, оксюморон, евфемізм, каламбур, іронія та менш уживані у ЗМІ, такі як: сарказм, конфетті, які рідше можна зустріти у сучасних газетах.

Фонетична гра. Правила цієї гри пов’язані зі зміною фонетичної форми слова. У журналістському тексті фонетична гра, додаючи писемному мовленню ілюзію спонтанного усного, пов’язана з вирішенням важливих змістовних та впливових завдань [8, 177].

Наприклад: Але для нас найголовніше – не матеріальна підтримка, а моральна. Ми відчуваємо: ми на своїй землі, і ми не самі (Дзеркало тижня. – 2014. – № 4).

Створена з конкретною метою, фонетична гра не лише забарвлює тексти, але й вносить у них відповідні відомості про комунікативне завдання, про автора, його ставлення до предмета мови. Такі мовні елементи є засобом вираження експресивної оцінки та цілеспрямовано впливають на свідомість адресата: яскраві образи миттєво засвоюються і тиражуються в масовій свідомості.

Графічна гра. Якщо в розмовній мові колорит мовної гри підкріплюється мімікою, жестом, інтонацією, то в письмовому тексті ці ситуативні ресурси гри поповнюються “промальовкою” слова. Графічну гру ми розглядаємо як шрифтову, кольорову, просторову, пунктуаційну (лапки, дужки, тире, дефіс) актуалізацію елемента, що організує нове слово. Суть графічної гри – виділення тієї частини слова, яка повинна бути сприйнята як активний елемент, що формує оригінальний зміст [8, 204].

Наприклад: ПТУшник із донбаської глибинки отримав два роки умовно за те, що повісив триколон на Донецькій міській раді (Дзеркало тижня. – 2014. – № 1).

Таким чином, головне завдання журналіста – це не тільки вміти виокремити найважливішу подію з ряду інших, але і цікаво її описати, використовуючи широку образну палітру мови.

Література

1. Алексеев А. А. Поймите меня правильно или книга о том, как найти свой стиль мышления, эффективно использовать интеллектуальные ресурсы и обрести взаимопонимание с людьми / А. А. Алексеев, Л. А. Громова. – СПб. : Экономическая школа, 1993. – 352 с.
2. Галич О. А. Теорія літератури : [навч. посіб.] / Галич О. А., Назарець В. М., Васильєв Є. М. – К. : Либідь, 2001. – 488 с.
3. Жирмунський В. М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика : избранные труды / В. М. Жирмунський. – Л. : Наука, 1977. – 405 с.
4. Кормилов С. И. Тропы // Литературная энциклопедия терминов и понятий / С. И. Кормилов. – М. : НПК “Интелвак”, 2001. – С. 1099–1100.
5. Мельник Г. С. Mass Media: психологические процессы и эффекты / Г. С. Мельник. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 1996. – 160 с.
6. Сидоров В. А. Журналистский текст и социальная действительность: познание, отражение, преобразование / В. А. Сидоров // Социология журналистики : [учеб. пособие для студ. вузов] / [Блохин И. Н. и др. ; под ред. С. Г. Корконосенко]. – М. : Аспект Пресс, 2004. – С. 90–109.
7. Смелкова З. С. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами газеты : [учеб. пособие] / З. С. Смелкова. – 4-е изд., испр. – М. : Флинта: Наука, 2006. – 319 с.
8. Сметанина С. И. Медиа-текст в системе культуры (динамические процессы в языке и стиле журналистики конца XX века) : научное издание / С. И. Сметанина. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 383 с.
9. Франко І. Дещо про польсько-українські відносини : відповідь п. Романовичу на ст. “Хатні справи українців” / І. Франко // Франко І. Зібрання творів : [у 50 т.] – Т. 46. – Кн. 2. – С. 258–279.
10. Хейзинга Й. Homo ludens. В тени завтрашнього дня / Й. Хейзинга. – М. : Изд. группа “Прогресс” ; “Прогресс-Академия”, 1992. – 464 с.

Анотація

У запропонованій статті проаналізовано образно-елокутивні засоби у ЗМІ та окреслено специфіку використання зображувально-виражальних елементів. Вивчено теоретичні поняття

елокуція, публіцистичний образ, металогічна мова; досліджено роль образу у публіцистичному творі; проаналізовано особливості функціонування металогічних образів у медіа текстах та узагальнено суть дослідження.

Ключові слова: елокуція, металогічна мова, образно-елокутивні засоби, публіцистичний образ.

Аннотация

В предлагаемой статье проанализированы образно-элокутивные средства в СМИ и очерчена специфика использования изобразительно-выразительных элементов. Изучены теоретические понятия элокуция, публицистический образ, металолическая речь; исследована роль образа автора в публицистическом произведении; проанализированы особенности функционирования металолических образов в медиа текстах и обобщенно суть исследования.

Ключевые слова: элокуция, металолический язык, образно-элокутивные средства, публицистический образ.

Summary

In the present article the figurative-elocutive means in the media were analyzed and the specifics of using figurative-expressive elements were outlined. Such theoretical concepts as the journalistic way, the metalogical speech, the elocution were studied; the role of the image of the author's publicistic work was investigated; the features of the functioning of metalogical images in media texts and studies were summarized.

Keywords: elocution, metalogical language, figurative-elocutive means, journalistic image.

Вечканова Э. Ю.,

кандидат филологических наук,
Таврический национальный университет имени В. Вернадского
(Симферополь)

МИХАИЛ БАХТИН О “ЧИСТО ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ” ПРИРОДЕ СЛОВА

В предисловии к известной работе “Эстетика словесного творчества” М. М. Бахтина и русская философско-филологическая традиция (2011) признанный специалист в области теоретической поэтики Натан Тамарченко, моделируя “возможный диалог Читателя с Автором” [15, 7], акцентировал, как будто, известный факт: “О Бахтине так много написано...” [15, 7], вопрошая тем самым о целесообразности появления новых работ и вместе с тем провоцируя ответ, продуцирующий развитие бахтинологии. А философский смысл “как будто”, как просматривающейся формулы, обозначающей кажущиеся необходимым представления-фикции, допущения, способствующие преодолению сложностей мыслительных процессов, обволакивает их, способствуя тем самым определению истинной цели – “проследить, как связана с нею (с теорией словесного творчества – Э. В.) *разными своими гранями* бахтинская концепция слова и речевого произведения...” [15, 7]. Целесообразность актуализации этой проблемы на фоне происходящих в бахтинологии смещений особенно востребована, поскольку “*преобладает* стремление не изучать Бахтина, а использовать его для решения задач” [15, 8]. Очевидно, уже только поэтому собственно лингвистический аспект этой проблемы требует повышенного внимания, что и отметили Натан Тамарченко и известный философ и филолог Наталья Автономова, говоря о давно назревшей необходимости адекватного осмысления концепций